Milyen az Úr, aki Pásztor?

A 23. (22.) zsoltár egzegetikai válasza

De Rossi Raja SDB

Abstract
Psalm 23 is commonly known as the psalm of confidence which beautifully portrays God's providential care. The psalm as a whole is rich in images and metaphors. In this article I shall argue that the meaning of shepherd, the words related to leading and guiding, nourishment and care, the significance of name as related to faithfulness, the meaning of the ideas of the shadow of death, protection, goodness and kindness prefigure the New Testament portrait of the Lord as good shepherd.

Key concepts: *Psalm 23, good shepherd, divine providence, confidence in God, New Testament Christology*
Kulcsszavak: *23. zsoltár, jó pásztor, isteni gondviselés, bizalom Istenben, újszövetségi krisztológia*

Bevezetés

Ötvennél több hasonlatot használ a Zsoltárok könyve az Úr nevére.[1] A Bibliában Isten mint férj (vö. Iz 62,5), király (Zsolt 95,3), bíró (vö. Ter 18,25), pásztor (Zsolt 23,1; 74,1; 78,52; 79,13; 80,1; 95,7; 100,3), megváltó (vö. Iz 44,24), fazekas (vö. Jer 18,1–6), katona (Kiv 15,3), szikla (Zsolt 18,2.31.46;

De Rossi Raja szalézi szerzetes, főiskolánk hallgatója, a szombathelyi Szent Kvirin Szalézi Plébánia kisegítő lelkipásztora; derossisdb@gmail.com

[1] Vö. Larry D. Pettegrew: Shepherd, in Willem A. Van Gemeren (ed.): *New International Dictionary of Old Testament Theology and Exegesis*, Vol 4, Zondervan, Grand Rapids, 1997, 1229. A zsoltárok Istenre vonatkozó képanyagához lásd még: Cyril S. Rodd: Psalms, John Barton – John Muddiman (eds.): *The Oxford Bible Commentary*, Oxford UP, Oxford, 2001, 355–405, 364–365 (pásztor, atya, szikla, erősség).

61,2; 71,3; 89,26; 144,1–2), atya, illetve apa (Zsolt 68,5; 89,26; 103,13), továbbá mint édesanya (vö. Iz 42,14; 66,13) is megjelenik.[2] Teológiai értelemben a pásztor-nyáj kapcsolatot Isten és ember kapcsolatára vonatkoztatjuk.[3] A 23. zsoltárban világosan megmutatkozik a jó pásztor mint a szerető gondoskodás jelképe. Az Ószövetségben megtalálhatjuk, hogy az Úr úgy bánik népével, mint a pásztor juhaival: gondoskodik róla, vezeti, megvédi (Iz 40,11; 49,10; Jer 13,17; Zak 10,8, Zsolt 78,52, 80,2).[4]

A 23. zsoltár az után a zsoltár után következik, amelyet Jézus a kereszten imádságában felidézett (vö. Mk 15,34). Amennyiben *kánoni szemléletben* a zsoltárok folyamatosságára figyelünk, könnyen észrevehetjük a két imádságos költemény szoros kapcsolatát. [5] Az „Istenem, Istenem, miért hagytál el engem!" (vö. Zsolt 22,1) felkiáltás után jutunk el „az Úr az én pásztorom" kezdetű bizalomzsoltárhoz. Vagyis nehéz időket kell megélni ahhoz, hogy felfedezhessük a jó pásztor gondoskodását.

A zsoltár felépítése

James Kugel azt hangsúlyozza a 23. zsoltárral kapcsolatban, hogy sem szimmetrikus felépítést, sem pedig parallelizmust nem könnyű találni benne.[6] Ethelbert W. Bullinger megközelítését felhasználva elmondható, hogy ebben a zsoltárban a következőképpen szerepelnek a személyek: 1–3. vers: én és ő (A),

---

[2] Vö. Cyril S. Rodd: i. m., 364–365.

[3] Vö. Colomban Lesquivit – Xavier Léon-Dufour: Pásztor és nyáj, in Xavier Léon-Dufour (szerk.): *Biblikus teológiai szótár,* Szent István Társulat, Budapest, 1972, 1079–1083, 1079: „Az ősi Keleten (Babilónia, Asszíria) a királyok szívesen tekintették magukat úgy, mint pásztort, akire az istenség rábízta a nyáj juhai összegyűjtésének és gondozásának szolgálatát."

[4] Amikor ezek a szövegek a „pásztor" megnevezést használják, akkor a szentírásmagyarázók szerint nem annyira a pásztorcivilizáció tapasztalatát akarják aláhúzni, sokkal inkább *királyi* címként alkalmazzák.

[5] A zsoltárok sorrendjére, az egymást követő zsoltárok közötti kapcsolatra már az ókori zsidók is felfigyeltek. Franz Delitzsch német kutató nyomán az olasz Alberto Mello például a 22. és a 23. zsoltár közötti kapcsolódási pontot a következő kifejezésekben fedezte fel: „esznek a szegények" (22,27), „asztalt terítesz nekem" (23,5). A mai kanonikus, kontextuális egzegézis, illetve az egymást követő zsoltárok közötti kapcsolat kérdéséhez lásd: Alberto Mello: A zsoltárok sorrendje, *Katekhón* 1 (2013) 7–37.

[6] Vö. James L. Kugel: *The Idea of Biblical Poetry Parallelism and its History,* Yale UP, London, 1982, 50–51; 91.

4. vers: én és te (B), 5. vers: én és te (B), 6. vers: én és ő (A).[7] A 23. zsoltár héber nyelven összesen 57 szóból áll.[8] Az első négy vers krízishelyzetet ábrázol. A negyedik vers különösen jól emeli ki a szerző jelen problémáját. Az utolsó két vers kultikus jelenetet vagy a vendégszeretet példáját mutatja be. Itt főleg az Istenbe vetett bizalmon van a hangsúly még a nehézség közepette is.[9] Jan P. Fokkelman szerint a 23. zsoltár két részre tagolódik: az első rész az 1–4. versből áll, amely a pásztor környezetét ábrázolja; a második rész az 5–6. vers, amely által a költő a JHWH (*ʾāḏōnāy*) házába vezeti az olvasót. Tehát a zsoltár elsődleges felosztása két ellentéten alapszik: kinti (a nyáj legeltetése a természetben) és benti (a vendéglátó házában).[10] Charles A. Briggs három témát és három strófát azonosít: (v 1–3a) pásztor, (v 3b–4) vezető, (v 5–6) vendéglátó.[11] Tehát a zsoltár háromféle kapcsolati képre épül: a nyáj és a pásztor viszonya, az utazó és kísérőjének viszonya, valamint a vendég és a vendéglátó viszonya.[12]

Valóban Dávid zsoltára?

A *leḏāwīḏ* felirat kapcsán a kutatók Dávid életével keresnek kapcsolódási pontot. Daniel J. Estes kutató Peter Craigie-t idézve azt mondja, hogy a felirat azért fontos, mert Dávidot királyként mutatja be, így a zsoltár Dávid életét foglalja össze.[13] Egyrészt azt jelentheti, hogy a költemény szerzője maga Dávid, hiszen a bibliai tudósítás szerint a nagy király értett a zenéhez.[14] Másrészt a

---

7 Vö. Ethelbert William Bullinger: Figures of Speech Used in the Bible, Explained and Illustrated [online], Messrs E.J. & Young, New York, 1898, 376. [2014. 04. 09.] https://archive.org/stream/figuresofspeechu00bull#page/n5/mode/2up

8 Vö. Laura Duhan Kaplan: Super Psalm 23 [online], s. l., 2013. 05. 16. [2014. 04. 09.] http://onsophiastreet.com/2013/05/16/super-psalm-23

9 Vö. William H. Bellinger: *Psalms: Reading and Studying the Book of Praises,* Hendrickson, Peabody, 1990, 101.

10 Vö. Jan P. Fokkelman: *Major Poems of the Hebrew Bible: At the Interface of Prosody and Structural Analysis,* Vol. 3, Koninklijke Van Gorcum, Assen, 2003, 38.

11 Vö. Charles Augustus Briggs – Emilie Grace Briggs: *A Critical and Exegetical Commentary on the Book of Psalms,* Vol. 1, Charles Scribner's sons, New York, 1906, 207–211.

12 Vö. Michael Wilcock: *The Message of Psalms 1–72. Songs for the People of God,* Inter-Varsity, Downers Grove, 2001, 86.

13 Vö. Daniel J. Estes: *Handbook on the Wisdom Books and Psalms, Job, Psalms, Proverbs, Ecclesiastes, Song of Songs,* Baker Academic, Grand Rapids, 2007, 142.

14 Vö. 1Sám 16,17–23; 18,10; 2Sám 1,17–27; 3,3; 23,1–7; Ám 6,5. Egyes kutatók (többek között Raymond B. Dillard, Tremper Longman) úgy gondolják, hogy a felirat szövege

feliratban szerepelő prepozíció azt is jelentheti, hogy „valakitől, tartozik valakihez, valakiről, valakinek" íródott zsoltárt.[15] Ezekből arra következtethetünk, hogy a szóban forgó zsoltárt Dávidnak tulajdoníthatjuk,[16] de azt is jelentheti, hogy neki ajánlották, az ő tiszteletére írták, vagy éppen a zsoltár szerzője Dávid „köpenyébe bújva" fogalmazta meg imádságát és csatolta a költeményt a dávidi gyűjteményhez, és csak a hagyományt elfogadva tartjuk Dávidénak.[17]

Bár Dávid szerzőségének elfogadására és tagadására is felsorolhatunk különféle érveket, úgy vélem, hogy Dávid szerzősége bizonytalan. Magam részéről Paul Beauchamp véleményét tartom útmutatónak. Szerinte ebben a névben

egyértelműen azt állítja, hogy maga Dávid írta a zsoltárt. Vö. Raymond B. Dillard – Tremper Longman III: *An Introduction to the Old Testament,* Zondervan, Grand Rapids, 1994, 215. Horváth Konstantin meg is indokolja, hogy a 6. versben Jahve háza nemcsak a templomot jelenti, hanem a szent sátort is. Ugyanis Dávid idejében még nem létezett a templom, de a szent sátor már igen. Ezért lehet ő a zsoltár szerzője. Vö. Horváth Konstantin: *A zsoltároskönyv magyarázata és fordítása,* Egyházmegyei Könyvnyomda, Veszprém, 1934, 55. A hagyományra hagyatkozva Romano Guardini azt állítja, hogy Dávid fiatal korában írta, amikor az apja nyáját terelgette. Vö. Romano Guardini: *A zsoltárok bölcsessége. Elmélkedések,* EFO, Budapest, 1999, 105. Dér Katalin úgy gondolja – sok kutató véleményét és a hagyományt is figyelembe véve –, hogy nem örömében, hanem fájdalmában írta ezt a zsoltárt. Vö. Dér Katalin: *A zsoltárok világa,* Mária Rádió, Budapest, 2008, 264. Ravasz László szerint a zsoltár írója az öreg Dávid, aki pásztor, király, költő és hívő ember volt. Élete végén mélyebben elmélkedve, a múltba tekintve kapja azt a választ, hogy Isten az ő pásztora és vendégszerető házigazdája. Vö. Ravasz László: Ószövetségi *magyarázatok,* Kálvin, Budapest, 1993, 60.

[15] Vö. Raymond B. Dillard – Tremper Longman III: i. m., 215. Vö. Francis Brown: *The Brown – Driver – Briggs Hebrew and English Lexicon with an Appendix containing the Biblical Aramic*, Hendrickson, Massachusetts, 2010, 510.

[16] Vö. Jan Alberto Soggin: *Bevezetés az Ószövetségbe. A kezdetekről az alexandriai kánon lezárásáig,* Kálvin, Budapest, 1999, 385.

[17] Így gondolja ezt például Schmatovich János is, aki a 23. zsoltárt a jahvista gyűjteménybe sorolva dávidi zsoltárnak nevezi, magát a *leḏāwīḏ* kifejezést azonban „Dávidért" vagy „Dávidra vonatkozóan" értelmezi. Vö. Schmatovich János: *Bevezetés az Ószövetségbe. Az ígéretek emlékezete,* Agapé, Szeged, 2001, 506–507. Pálfy Miklós úgy véli, hogy a hatodik vers kijelentése („az Úr házában lakozhatom") ellene mond a dávidi szerzőségnek, mert Dávid nem élt akkor, amikor az Úr háza, vagyis a jeruzsálemi templom megépült. Vö. Pálfy Miklós: *A zsoltárok könyve. Válogatott zsoltárok magyarázata*, Evangélikus Egyetemes Sajtóosztály, Budapest, 1964, 54., Bernard Thomas Kelly Cheyne és Kittel azt állítják, hogy a 23. zsoltár szerzője egy zarándok. Vö. Julian Morgenstern: Psalm 23, *Journal of Biblical Literature* 65 (1946/3) 13–14. Varga Gyöngyi szerint az Úr háza gondolat alapján a kultuszhoz közel álló levita írta. Vö. Varga Gyöngyi: A bizalom éneke: a 23. zsoltár mint a pásztoráció paradigmája, *Lelkipásztor* 81 (2006/6–7) 202–207, 204.

talált magára az imádkozó Izrael: a „Dávid név névtelen énekesek sorát, a zsoltárok sok-sok szerzőjét jelöli”.[18] Összefoglalóan elmondhatjuk, hogy a legtöbb szerző a hagyomány alapján fogadja el Dávid szerzőségét.[19]

A zsoltár keletkezésének ideje

A zsoltárokat főleg imádságra használták, különösen a Templomban (*Songbook of the Second Temple*), de egyéni istentiszteleteken is, vagy éppen csak tanulmányozták őket.[20] Krisztus előtt mintegy 1000 évvel Salamon királynak köszönhetően megépült a választott nép számára az első templom Jeruzsálemben, amelyet Kr. e. 587-ben leromboltak a babiloni hadak. A második templomot Kr. e. 515-ben szentelték fel. Ezáltal (újra) megszilárdult az istentisztelet gyakorlata, és megerősödött a templomi kultusz. A zsoltárok, amelyeket ma a liturgiában alkalmazunk, a Kr. e. 4–3. században kapták meg végső formájukat.[21] Charles J. Callan, a Pápai Biblikus Bizottság egykori vezetője azt állítja, hogy a 23. zsoltár akkor keletkezhetett, amikor Saul király üldözte Dávidot.[22] A zsoltár alanya alapján William Tailor viszont azt gondolja, hogy annak keletkezése a fogság utánra tehető.[23] Amint látható, a zsoltár keletkezésének idejére

---

[18] Vö. Paul Beauchamp: *A zsoltárok világa,* Bencés, Pannonhalma, 2003, 12.

[19] Vö. William Sanford Lasor: *Old Testament Survéy, the Message, Form, and Backgroud of the Old Testament*, 2nd ed., William B. Eerdmans, Cambridge, 1996, 444. Vö. Clifton Judson Allen: *Ester – Psalms, The Broadman Bible Commentary*, Vol. 4, Broadman, Nashville, 1971, 216.

[20] Vö. Judith H. Newman: Book of Psalms, in John J. Collins – Daniel C. Harlow: *The Eerdmans Dictionary of Early Judaism*, William B. Eerdmans, Grand Rapids – Cambridge, 2010, 1105.

[21] Vö. Dér Katalin: i. m., 11–12.

[22] Vö. Charles J. Callan: *The New Psalter of Pius XII in Latin and English, with Introductions, Notes and Spiritual Reflections*, Joseph F. Wagner, New York, 1961, 5. Dér Katalin úgy véli, hogy amikor Saul üldözte Dávidot, és Dávidnak bujdosnia kellett, akkor írta a zsoltárt. Vö. Dér Katalin: i. m., 264. Jack R. Lundbom szerint Dávid akkor írta a 23. zsoltárt, amikor Absalomtól elmenekült a pusztába (2Sám 15). Vö. Jack R. Lundbom: Psalm 23: Song of Passage, *Interpretation* 40 (1986/1) 5–16, 6.

[23] Vö. William R. Tailor: i. m., 124. Karasszon Dezső szerint tartalmát tekintve a 23. zsoltár a fogság utáni korban keletkezhetett, mivel a zsoltár első része pásztorhoz, a második része vendéglátó házigazdához hasonlítja az Urat. Vö. Karasszon Dezső: A zsoltárok könyvének magyarázata, in *A Szentírás magyarázata, 2. kötet. Az Ószövetség könyveinek magyarázata. Zsoltárok könyve – Malakiás könyve*, Kálvin, Budapest, 1998, 556.

vonatkozóan is különböző álláspontok vannak. Több szerző véleményét figyelembe véve az a megállapításom, hogy a zsoltár akkor keletkezhetett, amikor Izrael népe a babiloni fogságot követően visszatért. [24]

A zsoltár műfaja és ritmusa

A 23. zsoltár jellege hálahimnusz.[25] A 23. zsoltár előtt lévő zsoltár témája a szenvedés, az utána lévő zsoltár témája a dicsőség. A kettő közé illeszkedik a bizalmat kifejező 23. zsoltár. Így a három zsoltár egymáshoz szorosan kötődik: triptichon ábrázolás.[26] A 23. zsoltár a *mizmôr* szóval kezdődik, amely azt jelenti: dal hangszeres kísérettel.[27] A héber költészetben a parallelizmus a legjellegzetesebb és legfontosabb elem. Az egyik verssor felel a másiknak. Ezt disztichonnak vagy trisztichonnak nevezik.[28] Ron Tappy szerint a zsoltár ritmusa

[24] Baethgen, Mopszuesztiai Theodórosz, Hengstenberg, Gunkel és Bertholet megállapítása szerint a 23. zsoltár a fogság után keletkezett. Vö. Julian Morgenstern: i. m., 14.

[25] Vö. Grant R. Osborne: *The Hermeneutical Spiral: A Comprehensive Introduction to Biblical Interpretation*, 2nd ed., Inter Varsity, Downers Grove, 2006, 185, 200, 222, 242, 258, 275, 291, 312, 323.

[26] Vö. J. Vernon Mc Gee: *Joshua – Psalms, thru the Bible with J. Vernon McGee,* Vol. 2, Thomas Nelson, Nashville, 1982, 711. Grant R. Osborne kilencféle tárgykört sorol fel: törvény, elbeszélés, költemény, bölcsesség, prófécia, apokalipszis, példabeszéd, levél és az Újszövetség az Ószövetségben. Az Újszövetségben az Ószövetségből idézett „megváltó jellegű" zsoltárok közé sorolhatjuk a 23. zsoltárt is, mert Krisztust mint a jó pásztort ábrázolja. Vö. Ernst Aebi: *Rövid bevezetés a Bibliába,* Primo Evangéliumi Kiadó, Budapest, 1990, 53. Mark S. Smith a mozgást, vonulást kifejező igék és a vezetés ténye miatt azt állítja, hogy a 23. zsoltár kivonulás jellegű. Vö. Mark S. Smith: Setting and Rhetoric in Psalm 23, *Journal for the study of the Old Testament* 41 (1988/6) 61–66, 62. Bizonyos kutatók, például Bruce Corley, Steve W. Lemke és Grant L. Lovejoy úgy vélik, hogy a 23. zsoltár a hit és bizalom zsoltára. Vö. Bruce Corley – Steve W. Lemke (eds.): *Biblical Hermenutics: A Comprehensive Introduction to Interpretive Scripture,* 2nd ed., Broadman & Holman, Nashville, 2002, 288. Vö. Michael Goulder: i. m., 463. John Kselman azt fogalmazza meg, hogy a 23. zsoltár lehet, hogy királyzsoltár jellegű, de talán egy-egy részét a későbbi nemzedékek úgy értelmezték vagy demokratizálták, hogy eredeti képét, vagyis királyi jellegét elvesztette. Vö. John S. Kselman – Michael L. Barre: *Zsoltárok könyve,* in Aloysius Fitzgerald: *Héber költészet, Jeromos Bibliakommentár I., az Ószövetség könyveinek magyarázata*, Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat, Budapest, 2002, 803–845, 806.

[27] Vö. Rózsa Huba: *Az Ószövetség keletkezése. Bevezetés az Ószövetség könyveinek irodalom- és hagyománytörténetébe,* 2. kötet, Szent István Társulat, Budapest, 1996, 326.

[28] Vö. Schmatovich János: i. m., 501.

a következő: bicolon (vv 1a–b), bicolon (vv 2a–b, 5a–b), tricolon (vv 3a–b–c, 6a–b–c).[29]

A pásztor megnevezés

A „pásztor" kifejezést a királyoknál és az isteneknél szokták használni. Például Hammurabi uralkodó „pásztornak" nevezte magát. A babilóniai igazságosság istenét is, Shamash-t, pásztornak hívták.[30]A pásztor szó használata egészen a patriarkális időszakra nyúlik vissza,[31] ez a szó a keleti népeknél a gondoskodást jelenti. A Szentírás pásztornak nevezi Istent (Zsolt 28,9), a népet viszont nyájnak.[32] A *rōʿeh*, (pásztor) szó a Teremtés könyve 4,2 versében található legelőször: „Ábel juhpásztor lett".[33] A Teremtés könyve azt is világosan megmutatja, hogy az ősatyák mind pásztorok voltak.[34] Ezékiel próféta részletezi, hogyan is pásztora Izraelnek Isten (Ez 34): összegyűjti a juhait mindenhonnan, gondoskodik róluk, ügyel rájuk, szemlét tart fölöttük, visszahozza a szétszóródottakat, legelteti őket, megkeresi az elveszettet, visszatereli az elszéledtet, bekötözi a sérültet, ápolja a beteget, őrködik a kövérek és egészségesek fölött.[35] A pásztor élete szorosan összefügg a bárány életével, mert a pásztor is azt az utat járja, amelyet a bárány jár. Bármilyen veszély, amely a bárányt fenyegeti, mint például az eső, az erős szél, a tűző nap, ugyanúgy fenyegeti a pásztort is.[36] A jó pásztor mindig gondoskodik a nyájról az élet minden nehézsége közepette is.

---

[29] Vö. Ron Tappy: Psalm 23: Symbolism and Structure, *Catholic Biblical Quarterly* 57 (1995/4) 255–280, 270.

[30] Vö. Schmatovich János: i. m., 215. (ANET, 164); (ANET, 388).

[31] (Iz 63,11; Jer 13,17; 23,1–4; 31,10; 50,19; Ez 34,11). Vö. Gerhard Wallis: *„rāʿāh"*, in G. Johannes Botterweck – Helmer Ringgren – Heinz-Josef Fabry (eds.): *Theological Dictionary of the Old Testament*, Vol. 13, William B. Eerdmans, Grand Rapids – Cambridge, 2004, 549.

[32] (Zsolt 74,1; 77,21; 78,52; 79,13; 95,7; 100,3; Iz 40,11; Jer 23,3; Ez 34,11–16; Oz 4,16; Mik 7,14; Zak 9,16) Vö. Karasszon Dezső: i. m., 556.

[33] Vö. Rózsa Huba: *A Genezis könyve I. A bibliai őstörténet (Gen 1–11),* Szent István Társulat, Budapest, 2002, 176.

[34] Ábrahám, Lót (Ter 13,5), Izsák (Ter 26,14), Jákob és fiai (Ter 31,38). Vö. Takács Béla: *Mesterségek és foglalkozások a Bibliában,* Kálvin, Budapest, 1993, 129.

[35] Vö. F. Delitzsch: *Commentary on the Old Testament in Ten Volumes,* Vol. 5, William B. Eerdmans, Grand Rapids, 1988, 329.

[36] Vö. Szikszai Béni: *Zsoltármagyarázatok 1. Hétköznapok dalai,* Koinónia, Kolozsvár, 2010, 279.

Olykor védőként jelenik meg, olykor vezetőként. A héberben a *rōʿeh,* vagyis pásztor kifejezés közel áll a barát (*rēʿa*) szóhoz is.[37]

A *rāʿāʰ* ige, amely *„vezetni, legeltetni*[38]*, őrizni"* jelentéssel bír, 168-szor jelenik meg az Ószövetségben. A Qal participium formában viszont „pásztornak" fordíthatjuk. Jórészt a királyok és az uralkodók helyett használják ezt a kifejezést.[39] Van egy másik jelentése is: belekeveredni valamibe. Az Ószövetségben a következőképpen használják: *rᵉʿû* – „Legeltessétek!" (Ter 29,7); *hāyāʰ rōʿeh* – „őrizte" (Ter 37,2); *rōʿîm* – kormányozók, „pásztorok" (Jer 3,15); *yirʿēm* – „táplálni, eltartani" (Oz 9,2). A „pásztor" szót a 23. zsoltárban vallási és kulturális szempontból is értelmezhetjük. Abban a társadalomban, amelyben jelentős a gazdálkodás, a földművelés és az állattenyésztés, a „pásztor" megnevezés az Istenre, a királyra, a hatalomra vonatkozik. [40] A Jelenések könyvében található az egyetlen *szó szerinti* idézet a 23. zsoltárból, ugyanis az Apokalipszis szerzője ugyanazt a *ποιμαίνω* igét használja.[41] Ezt a szót – bár pontosan a legeltetésre utal – ő a pásztorkodás, vagyis irányítás értelmében használja.[42]

Vezetést kifejező igék

nāhal (Piél igetörzsben) – vezet, irányít, terel, gondoz, ellát

A héber szótár szerint a *nāhal* ige jelentése: a vizekhez vezérel vagy irányít, ahol pihenni lehet. Ez a kifejezés Izajás könyvében is megjelenik (Iz 40,11), párhu-

[37] Vö. George Arthur Buttrick (ed.): *The Interpreter's Bible, The Holy Scriptures, in the King James and Revised Standard Versions with General Articles and Introduction, Exegesis, Exposition for Each Book of the Bible*, Vol. 4, Abyngdon, New York, 1955, 124.

[38] Vö. Szabó Mária: *A zsoltárok kincsei: zsoltárfordítás nyelvi-filológiai jegyzetekkel, válogatás a zsoltárok I. könyvéből (1–41)*, Szent István Társulat, Budapest, 2013, 213.

[39] Vö. Gerhard Wallis: *„rāʿāh"*, in G. Johannes Botterweck – Helmer Ringgren – Heinz-Josef Fabry (eds.): *Theological Dictionary of the Old Testament*, Vol. 13, William B. Eerdmans, Grand Rapids – Cambridge, 2004, 544.

[40] Vö. Jan Alberto Soggin: i. m., 1246–1247.

[41] Ugyanezt a hivatkozást (Jel 7,17) adja meg a Nestle–Aland görög nyelvű, 27. újszövetségi szövegkiadása is a *Loci citati vel allegati* részben: Deutsche Bibelgesellschaft, Stuttgart, 1993, 786.

[42] Vö. Steve Moyse: The Psalms in the Book of Revelation, in Steve Moyse – Maarten J. J. Menken (eds.): *The Psalms in the New Testament*, T&T Clark International, London, 2004, 231–246, 231.

zamos a 23. zsoltár 2. versével: a gyámoltalan nyáj alárendelte magát a pásztor gondviselésének és gondozásának.[43] A másik jelentése az, hogy a nyugalom helyére vezetni.[44]

nāḥah (Hifil igetörzsben) – vezet, irányít, (jó) útra terel

A 23. zsoltár 3. versét lehet úgy magyarázni, hogy az Úr a helyes útra szándékozik vezetni a nyáját. Tehát a szöveg pontos értelmezése: helyes útra vezetni valakit, vagy helyes utat mutatni valakinek.[45] A következő szavakban észre lehet venni a költői párhuzamosságot: *nāhal* (Zsolt 23,2); *nāḥah* (Zsolt 23,3). A *nāḥah* ige akkor szerepel, amikor azt magyarázzák, hogyan vezeti az Úr a pusztában vándorló népét. A *nāḥah* magába foglal bizalmat és vallomást is, az jelenik meg benne, hogyan vigasztalja az Úr azokat, akik sok keserűséggel érkeznek hozzá.[46]

A *ṣeḏeq* szó igazságosságot jelent, a pásztorra vonatkozik, ő az igaz, ő vezeti helyes útra a nyáját, hogy a nyáj elérje a célt. Természetesen arról is gondoskodik a pásztor, hogy a nyáját fölöslegesen ne fárassza. A pásztor, aki vezeti őket, mindig jelen van köztük. Tehát a két kifejezés: vezetés és jelenlét – szorosan összekapcsolódik. Az Úr jelenléte és vezetése mindig együtt jelenik meg életünkben. Az Úr hűséges a nevéhez. Így nyilatkozik: „Bizony, én veled leszek." (MTörv 3,12).[47] Az Úr a nevéhez híven az igazság felé vezet, ez alatt az egyenes úton való vezetést is érthetjük. Tehát az Úr személye nagyon fontos, mert a jelenlét és az igazság ismerete jellemzi a jó vezetőt. A vezetéshez szükséges a példa is. Az Úr vezetéséről a zsoltár szerzője azt állítja, hogy az Úr úgy vezeti a nyáját, mint a keleti pásztor, aki jó példát mutatva a nyáj előtt halad (Iz 49,9).[48]

---

[43] Vö. Francis Brown – Samuel Rolles Driver – Charles Augustus Briggs: *A Hebrew and English Lexicon of the Old Testament,* Clarendon, Oxford, 1907, 624–625.

[44] Vö. Arvid S. Kapelrud: *„nāhal"* in G. Johannes Botterweck – Helmer Ringgren – Heinz-Josef Fabry (eds.): *Theological Dictionary of the Old Testament,* Vol. 13, William B. Eerdmans, Grand Rapids – Cambridge, 2004, 260.

[45] Vö. Ernst Jenni: *„nāḥah"* in Ernst Jenni – Claus Westermann (eds.): *Theological Lexicon of the Old Testament,* Vol. 2, Hendrickson, Peabody, 1997, 729.

[46] Vö. G. Johannes Botterweck et al. (eds.): *Theological Dictionary of the Old Testament*, Vol. 13, William B. Eerdmans, Grand Rapids, Michigan, 2004, 318.

[47] Vö. Frank E. Gaebelein – Richard P. Polcyn (eds.): i. m., 216–217.

[48] Vö. Ronald E. Clements (ed.): *New Century Bible Commentary, the Book of Psalms*, Vol. 1, Marshall, London, 1972, 197.

Lelkemet megvidámítja

A *yešôḫēḫ* kifejezés a 23. zsoltárban nemcsak lelki felélénkítést jelent, hanem a testi felfrissítést is magába foglalja, amely használható érzelem, szükséglet, szenvedély, kedv jelentésben is.[49] Francis Landy szerint a *napšî yešôḫēḫ* kifejezés („lelkemet megvidámítja") megtöri a hangulatot. Ron Tappy azonban azt mondja, hogy a mondat nem megtöri, hanem folytatja a pásztori tevékenység gondolatát. Az ügyes pásztor pihenteti a nyáját.

A *ḥāsêr* ige jelentése annyi, mint szűkölködni vagy nélkülözni. Azt magyarázza Ron Tappy, hogy ha az Úr az én pásztorom, nem fogom nélkülözni jelenlétét, mert megvidámítja a lelkemet. Ha eltévedtem, akkor is keresni fog és visszahoz az ő házába, vagyis az Úr jelenlétébe (6. vers).[50]A *yešôḫēḫ* kifejezés („megvidámítja") ellentétben áll a *lōʾ ʾeḥsār* („nem szűkölködöm") kifejezéssel. Akinek nincs semmire szüksége, az meg van vidámítva? Igen.

Az általában „lélekkel" fordított *nepeš* főnév alapjelentése: torok, gége, garat, vagyis a táplálékfelvétel szervét és a jóllakottságot jelöli. Összességében jelöli, jelölheti a hiányt szenvedő ember csillapíthatatlan vágyakozását, kívánságát.[51] A zsoltár értelmezése kapcsán Ron E. Tappy a következőkről beszél: a *napšî* (vö. 23,3) itt a jóra való várakozást, keresést jelöli. Hasonló értelemben *sóvárgás*ként tűnik fel a Prédikátor könyvének néhány szövegében is (vö. Préd 2,24; 4,8). Az amerikai kutató szerint (nyilván a kontextusban értelmezve) a 23. zsoltárban a *napšî* annyit jelent, hogy visszatérni az életbe, vagyis JHWH jelenlétében bizakodni, nem veszteni szem elől jelenlétét, nem nélkülözni, egyszóval: az Úrral lenni. A „vezetni" ige két különböző jelentése: *yᵉnahălēnî* (a második versben a nyugalom vizéhez terel), *yanḥēnî* (a harmadik versben az igaz úton vezérel). Tehát JHWH (*ʾāḏōnāy*) jelenlétében lenni biztonságot és életet jelent, JHWH távollétében lenni veszélyt és halált foglal magába.[52]

A *ḥāsêr* („szűkölködöm") és *napšî* („lelkem") kifejezések mellékjelentést hordoznak, mint például halál. A negyedik vers értelmét, vagyis *ṣalmāweṯ* („a halál árnyékát") már előre vetítik a *ʾeḥsār* („szűkölködöm") és *napšî* („lelkem") kifejezések. Amikor olvassuk az ősi kánaáni történeteket, akkor például Anat beszélgetéséből az derül ki, hogy a *ʾeḥsār* („szűkölködöm" vagy „elveszett")

[49] Vö. Ron Tappy: i. m., 269.
[50] Vö. Uo. 264.
[51] Vö. Hans Walter Wolff: *Az Ószövetség antropológiája,* Harmat – PRTA, Budapest, 2001, 26–35.
[52] Vö. Ron Tappy: i. m., 268–269.

és *napšî* („lelkem vagy halott világa") kifejezések halált (*māweṯ*) jelentenek.[53] A költő a jó pásztort úgy ábrázolja a 23. zsoltárban, mint aki keresi az elveszettet, vagyis a lelki halált szenvedettet.[54]

A név jelentése

Michael Goulder szerint a harmadik versben a név (*šêm*) az Úrnak Izrael népével kötött szövetségére vonatkozik, mert az Úr áldást ígért Izrael népének, a nemzetnek, vagyis a királynak. Ha nem valósul meg az Úr áldása, akkor az Úr nevét kétségbe vonják, és a pogányok megkérdezhetik: hol van a ti istenetek?[55] Julian Morgenstern szerint „az ő nevéért" annyit jelent, mint az Úr által hűségesen végzett gondoskodás.[56] A Vulgata szövegváltozatának 3. versében ez található: *propter nomen suum*, ennek jelentése: neve miatt, önmagáért, mert hű a nevéhez, hiszen ő a jó pásztor.[57] A nevéhez híven: ez a kifejezés a sikeres, biztonságos vezetésre vonatkozó méltóság.[58] A név nem más, mint kinyilatkoztatás, amelyet Isten önmagáról adott (Kiv 3,14). Isten a nevéért meg is tartja az ígéretet (Iz 48,9; Ez 20,44).[59] A név nemcsak megnevezést jelent, hanem a nyájjal, vagyis a néppel való „kapcsolatot" is.[60]

---

[53] Vö. Michael D. Coogan – Mark S. Smith (eds.): *Stories from Ancient Canaan,* 2nd ed., Westminster John Knox, Louisville, 2012, 147.

[54] Vö. Ron Tappy: i. m., 268.

[55] Vö. John Eaton: *Kingship and the Psalms*, *The Biblical seminar,* 2nd ed., Sheffield JSOT, London, 1986, 36.

[56] Vö. Julian Morgenstern: i. m., 21.

[57] Vö. Horváth Konstantin: i. m., 55.

[58] A zsidókhoz írt levélben, amikor a szerző a hit példaképeinek mutatja Ábrahámot, Izsákot és Jákobot, akkor a névre vonatkozóan azt írja, hogy ők egy jobb haza után vágyódtak, a mennyei haza után. Ezért az Isten sem szégyelli, hogy Istenüknek hívják (Zsid 11,16). Tehát az Isten neve a büszkeséget, a megtiszteltetést fejezi ki. Vö. George Arthur Buttrick (ed.): i. m., 125. (Zsolt 25,11; 31,4; 106,8; 143,11; Iz 48,9; Ez 48,9; 14,22). Vö. Karasszon Dezső: i. m., 556.

[59] Vö. Frank E. Gaebelein – Richard P. Polcyn (eds.): i. m., 217.

[60] Vö. uo. 215.

A bot és a vessző

Michael Goulder azt magyarázza, hogy a *šēḇeṭ* („vessző") az Úr oltalmára vonatkozik. A *mišʿenet* („bot") viszont az Úr biztos irányítására utal.[61] Ha sötét völgyben járok is, nem félek a bajtól. Az írástudók, amikor a zsoltárt másolták, kicserélték a következő kifejezést: a halál árnyéka (*ṣalmāweṯ*) helyett a sötét völgy (föld), *ḡêʾ* kifejezést használták.[62] Ugyanis a *ṣalmāweṯ* szóban a *ṣal* (*umbra*, árnyék) és a *māweṯ* (*mors*, halál) kapcsolódik össze. Továbbá mivel az árnyékos helyet szokták a halál képével társítani, létrejött a *vallis mortis* (a halál völgye) kifejezés.[63] Tehát a halál völgye sötétséget jelent, de ez magának az eredetinek a jelentésétől nem tér el.[64]

Tulajdonképpen a bot a támadás fegyvere, a vessző viszont a vezetés eszköze. A pásztor a bottal megveri a nyáj ellenségét, a vesszővel viszont a nyáját vezeti a sötétben, hogy annak félelmét elűzze. Tehát a bot és a vessző az erő, a hatalom, a ragaszkodás és a szeretet jelképe, amely a nyáj számára vigasztalás (*consolari*) is.[65] A folyamatos figyelemről van itt szó, a pásztor személyes jelenlétéről és odafigyeléséről a nyáj életére.[66] A *yᵉnḥūnî* -t (ők vezetnek engem) így is írják *yᵉnaḥămūnî* (vigasztalnak engem).[67] Hosia és Garnett szerint a *naḥăm* kifejezésnek más jelentései is vannak: sóhajtás, bántás, könyörülés, pártfogás, megfenyítés. Azt is megmutatja, hogy az Úr nem tartja számon a nép bűneit és irgalmas hozzá. A *naḥăm* kifejezés a Teremtés könyvében is megtalálható: „megbánta az Úr", amely az Úr könyörületét fejezi ki a bűnös ember iránt. (Ter 6,6).[68]

---

[61] Vö. Julian Morgenstern: i. m., 22.

[62] Vö. uo. 127.

[63] Vö. Szabó Mária: i. m., 218–219.

[64] Vö. Verseghy Ferenc: *Értekezés a Szentírás magyar fordításáról,* Typis Regiae Universitatis, Budae, 1822, 211.

[65] Vö. George Arthur Buttrick (ed.): i. m., 126.

[66] Vö. uo. 216.

[67] Vö. Ronald E. Clements (ed.): i. m., 198.

[68] Vö. Hosia Lee Henley – Garnett Lee Henley: The 23rd Psalm: an Exposition on its Meaning and Prophecies, *Journal of Religious Thought* 59 (2006/1) 181–190, 186.

A vendéglátó képe

Az Úr lakomáján az Úr a házigazda.[69] Az *ʿarāḵ* ige jelentése: teríteni, készíteni, a *šulḥān* kifejezés az étkezéshez földre terített bőrt vagy az asztalt jelenti.[70] XVI. Benedek pápa ezt úgy magyarázza, hogy ez nemcsak ételmegosztást jelent, hanem életmegosztást is. Ilyen módon az asztalterítés a barátságot, az összekötést, a kommuniót, a szolidaritást fejezi ki.[71] Alfred von Rohr Sauer az „asztal" kifejezést a füves tájra vonatkoztatja.[72] A Septuaginta fordítás ötödik verse másképpen hangzik: „és a te poharad felvidít engem, mint a legjobb bor".[73] A *calix meus inebrians* a Vulgata szerint: „kelyhem részegítő".[74] Hosia és Garnett úgy látják, hogy a jólét és bőség magába foglalja az asztal szót.[75] Albert Barnes úgy véli, hogy az asztal szó a 23. zsoltárban az ünnepre vonatkozik, mert az Úr mint pásztor mindent megad a nyájnak, amire csak szüksége van. Így például a terített asztal az Úrral való együttlétet és a közös ünneplést jelenti.[76]

A 23. zsoltár 5b héber verse latinul így hangzik: *pinguefacies oleo caput meum*. Olajjal kövéríted fejemet.[77] Azokat az embereket kenték fel olajjal, akiket Isten

---

[69] Vö. Frank E. Gaebelein – Richard P. Polcyn (eds.): i. m., 218.

[70] Vö. Georg Fohrer: *Héber–arám–magyar bibliai szótár*, OMC, Bécs, 1993, 326.

[71] Vö. Pope Benedict XVI's commentary/meditation on psalm 23, [online], h. n., 2012, [2014. 04. 09.] www.thedivinelamp.wordpress.com/2012/03/13/pope-benedict-xvis-commentarymeditation-on-psalm-23.

[72] Freedman viszont a 78. zsoltár 19. versét a 23. zsoltár 5. versére vonatkoztatja: „Zúgolódtak Isten ellen s így szóltak: »Tud-e Isten itt a pusztában asztalt teríteni?«"Vö. Peter C. Craigie: *Word Biblical Commentary,* Vol. 19, Word Books, Waco, 1983, 207. Robert Alden úgy véli, hogy a mondat, „Számomra asztalt terítettél, ellenségeimnek szeme láttára", az ősi hagyományból ered, például: „»hetven királynak vágattam le keze és lába hüvelykét« – mondta ekkor Adonicedek. – Ezek asztalom alatt szedegették a morzsákat. Ahogy én tettem, úgy fizet nekem vissza Isten is" (Bír 1,7). Vö. Robert Alden: *Psalms, Songs of Devotion, Vol. 1, Psalms 1–50*, Moody, Chicago, 1974, 60. „Számomra asztalt terítettél" – ez Dávid életére vonatkozik. Amikor Dávid Machanajimba érkezett, a barátai asztalt terítettek számára Absalom fia előtt (2Sám 17,24–29). Vö. Michael Wilcock: i. m., 86.

[73] Vö. Peter C. Craigie: i. m., 204.

[74] Vö. Horváth Konstantin: i. m., 56.

[75] Vö. Hosia Lee Henley – Garnett Lee Henley: The 23rd Psalm: an Exposition on its Meaning and Prophecies, *Journal of Religious Thought* 59 (2006/1) 181–190, 187.

[76] Vö. Albert Barnes: Notes on the Bible, Psalms Chapter 23, [online], h. n., 1834, [2014. 04. 09.] www.sacred– texts.com/bib/cmt/barnes/psa023.htm

[77] Vö. Verseghy Ferenc: i. m., 211.

meghívott a nép vezetésére. Ilyen személy lehetett a király, a pap és a próféta.[78] Az ókori keleti népeknél régen a megbecsült vendégeknek a házigazda olajjal kente meg a fejét.[79] A pohár a szívességet és a jótékonyságot jelképezi. Azt is mutatja, hogy az Úr a legjobbat adja a gyermekeinek. Ebben a vendégszeretetben foglalja össze szeretetgondoskodását. Az Úr vendégszeretete elárasztja jutalmazással (olajjal) és bőséges ellátással (pohárral) a vendéget, hogy elfelejtkezzen fájdalmairól.[80]

A *ṭôḇ* szó jelentése: az Úr jósága (*bonitas*), amely az emberek iránt mutatkozik meg.[81] A *ḥeseḏ* szó annyit jelent, mint kedvesség főleg az alacsonyrendűek iránt.[82] Ezt a főnevet Allen P. Ross a „szeretet" kifejezéseként fordítja le.[83] A Vulgata a *misericordia* kifejezést használja, ami annyit jelent: irgalmasság.[84] A „lakhatom" kifejezés héberül a visszatérés képét is mutatja, amely egyben azt is jelenti, hogy felújít, vagyis helyreállít.[85] A *kol-yᵉmê* szó jelentése magyarul a következőképpen hangzik: „minden nap", ami nemcsak időre vonatkozhat, hanem az egész életre is.[86]

---

[78] Vö. Szikszai Béni: *Zsoltármagyarázatok 1. Hétköznapok dalai,* Koinónia, Kolozsvár, 2010, 288–289.

[79] Mielőtt bemegy a vendég, a házigazda őt olajjal megkeni: „korsóból isszák a bort, finom olajjal kenik magukat" (Ám 6,6). (Zsolt 92,11; 133,2; Lk 7,44–46) Vö. Karasszon Dezső: i. m., 556.

[80] Vö. Frank E. Gaebelein – Richard P. Polcyn (eds.): *The Expositor's Bible Commentary with the New International Version of the Holy Bible in Twelve Volumes*, Vol. 5, Zondervan, Grand Rapids, 1980, 218.

[81] Vö. Gerhard Lisowsky: *Konkordanz zum Hebräischen Alten Testament,* Deutsche Bibelgesellschaft, Stuttgart, 1993, 549.

[82] Vö. Francis Brown – Samuel Rolles Driver – Charles A. Briggs: *Hebrew and English Lexicon of the Old Testament with an Appendix Containing the Biblical Aramaic,* Clarendon, Oxford, 1951, 338–339.

[83] Vö. Allen P. Ross: *The Bible Knowledge Commentary, an Exposition of the Scriptures by Dallas Seminary Faculty, Old Testament*, S.P., Wheaton, 1985, 812.

[84] Vö. Horváth Konstantin: i. m., 56.

[85] Vö. Allen P. Ross: *The Bible Knowledge Commentary, an Exposition of the Scriptures by Dallas Seminary Faculty, Old Testament,* S.P., Wheaton, 1985, 812.

[86] Vö. Georg Fohrer: i. m., 120.

Befejezés

A zsoltár bensőséges kapcsolatot jelenít meg. Isten kinyilatkoztatása azért történt, hogy a népét magához kösse. Gondoskodását, amely a kivonulásban megnyilvánult, ebben a zsoltárban is megtalálhatjuk. Az étel lehet legelő, túlcsorduló kehely, az ital a nyugalom vize és bőséges pohár. Az egyik helyen nyugalom, a másik helyen viszont mozgás van. Az egyik helyen pihenés, a másik helyen viszont utazás van. Amint az Úr a nép „előtt", „mellett" és „mögött" volt a kivonulás idején, ő ebben a zsoltárban is „előtte", „mellette" és „mögötte" jelenik meg. Az első versekben az Úr jelenléte a pásztor képen látszik, mint aki elől haladva mutatja az utat. A zsoltár középső részében az Úr a szerző mellett megy, a végén viszont úgy kíséri őt az Úr, mintha személyével körülvenné őt.[87] Az a lényege, hogy Isten ezt a népet titokzatos módon magához vonzotta. „Köztetek fogok lakni, Istenetek leszek, ti meg népem lesztek" (Lev 26,12). Ennek a tudatában fejezi ki a zsoltáros a pásztor és nyája kapcsolatát.[88]

A 23. zsoltár bizalomének, hálaének. „Az Úr" nemcsak a zsoltár első mondatában szerepel, hanem az utolsó mondatban is. Az első rész az Urat mint pásztort, a második rész mint vendéglátót emeli ki. Bár az Úr képei változnak, az Úr ugyanaz marad: JHWH (*ʾāḏōnāy*). Az Urat JHWH (*ʾāḏōnāy*) is kétféleképpen ábrázolja a költő: először mint nomádot, másodszor pedig mint Örökkévalót.

A zsoltár tartalma az állandó gondoskodás, amely magába foglalja a vezetést, a nyugalmat, a táplálást és az oltalmat. A zsoltárban az Úr egy személyben a pásztor, a vezető, a védőpajzs, a vigasztaló, a vendéglátó, a gondoskodó, az irgalmas gondviselő és a szeretet.

---

[87] Vö. Elena Bosetti: *La tenda e il bastone,* Paoline, Milano, 1992. (Kéziratos magyar fordításban: *A sátor és a bot. Jahve, a nép pásztora – az Ószövetség pásztor-szimbolikája*, 125. Ford. Ónodi-Papp Tamás).

[88] Vö. Romano Guardini: i. m., 110–111.